

Jolanta Walaszek-Latacz
Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Marketingu w Chrzanowie

Problemy wychowawczej współpracy na płaszczyźnie rodzina–szkoła w opinii studentów pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej

The Opinions of Pedagogy Students
concerning Problems
of Educational Cooperation
between Family and School
at Pre-School and Early-School Levels

*Wychowanie młodego pokolenia zgodnie z zasadami
odpowiedzialności, niezależności i samodzielności
jest lekarstwem na bezradność, trudności i kłopoty¹.*

K. Denek

Wprowadzenie

Nakreślony poniżej obraz nie ma na celu prezentacji naszej społecznej rzeczywistości jako diametralnie negatywnej, jednakże raporty z badań socjologicznych dotyczące dzieci i młodzieży nie pozostawiają złudzeń. W pierwszej połowie XXI wieku mamy do czynienia z ciągłym wzrostem przestępczości wśród dzieci i młodzieży, a także z obniżaniem się wieku inicjacji przestępczej. Oficjalnie i głośno mówi się, że dzieci i młodzież

¹ K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Toruń–Leszno 2005, s. 40.

są: niewrażliwi, butni, aroganccy, mściwi, bezczelni, agresywni, bez szacunku dla starszych, nawet rodziców i nauczycieli, leniwi – nie chcą się uczyć, ani pracować. Coraz więcej dzieci i młodzieży cierpi na nerwice i fobie szkolne, stres, uzależnia się od palenia tytoniu, zażywania substancji psychoaktywnych i spożywania alkoholu, zapada na bulimię, jadłowstręt, nieprawidłowo się odżywia, ma zbyt mało aktywności fizycznej. Coraz młodszy gustują w seksie, kosztownych drobiazgach (markowych, oczywiście!), regularnie odwiedzają zakłady fryzjersko-kosmetyczne, bo chcą być trendy. Dzieci godzinami potrafią siedzieć przed TV, obcować z Internetem lub rozmawiać przez telefon (Smartfon!) komórkowy. Deficyt obywatelski najmłodszych przejawia się brakiem zainteresowania życiem politycznym, gospodarczym czy społecznym środowiska, w którym żyją, bez żadnego wysiłku dziedziczą pozycję społeczną swoich rodziców i najczęściej przyjmują też ich spojrzenie na rzeczywistość². Oczywiście to nie jedyne problemy społeczno-wychowawcze dotyczące dzieci, z którymi przyszło się borykać najważniejszym współczesnym instytucjom wychowawczym, czyli rodzinie i szkole.

Wybrane problemy wychowawcze współczesnej rodziny

Grecki filozof Arystoteles już w IV w. p.n.e. konstatował, że „rodzina jest soczewką, w której odzwierciedla się całe społeczeństwo”³. Współczesny naukowiec, J. Homplewicz definiuje rodzinę jako: „środowisko, które praktycznie, a zarazem dogłębnie zdominowane jest przez swe funkcje wychowawcze, co dzieje się dzięki tej osobliwej okoliczności, że są one nieustannie realizowane. To wychowanie rodzinne trwa bez mała przez 24 godziny na dobę”⁴. Na szczególną uwagę w procesie rozwoju i socjalizacji człowieka zasługuje okres dzieciństwa, stanowiący ok. 1/7 długości całego życia jednostki ludzkiej. Dzielimy go na podokresy: wczesne dzieciństwo, zwane okresem małego dziecka, trwające do 3-go roku życia, średnie dzieciństwo – od 3-go do 7-go roku życia i późne dzieciństwo, nazywane także młodszym wiekiem szkolnym, trwające od 7-go do 11-go roku życia. Ten okres rozwojowy człowieka jest tak istotny, gdyż cechują go intensywne zmiany warunkujące ukształtowanie na późniejszych etapach pełnej osobowości już dorosłego człowieka⁵.

² Tamże, s. 226–227. Por. C.R. Hollin, D. Browne, E.J. Palmer, *Przestępczość wśród młodzieży. Rozpoznanie zjawiska, diagnozowanie i profilaktyka*, Gdańsk 2004; B. Prejs, *Bunt nie przemija: bardzo podręczny słownik subkultur młodzieżowych*, Katowice 2004.

³ A. Belcer, A. Wojnarowska, *Rodzina jako środowisko życia i wychowania*, [w:] *Edukacja–wychowanie–oświata w perspektywie temporalnej (między przeszłością a współczesnością)*, red. A. Łacina Łanowski i J. Stanek, Łódź 2014, s. 75.

⁴ J. Homplewicz, *Pedagogika rodziny*, Rzeszów 2000, s. 29.

⁵ A. Belcer, A. Wojnarowska, *Rodzina jako środowisko życia i wychowania*, dz. cyt., s. 84–85.

Rodzina nie jest instytucją zawieszoną w próżni, istnieje w określonym społeczeństwie, które oddziałuje na nią między innymi poprzez system norm i związane z nimi oczekiwania. Owe powszechne oczekiwania, które najczęściej reprezentują rodzice, to wymagania od instytucji, jaką jest rodzina realizacji naturalnej pracy wychowawczej, na potrzeby której społeczeństwo winno ją wyposażyć w potrzebne środki⁶. Socjalizacja w środowisku rodzinnym to pierwszy i podstawowy czynnik, który powinien pomagać młodej ludzkiej jednostce w każdej społeczności w budowaniu jej szans na godne funkcjonowanie we współczesnym świecie. Jednakże dzisiaj mamy do czynienia ze zjawiskiem przesunięcia socjalizującego czy też reorientacji czynników, które jeszcze do niedawna miały decydujący wpływ na wychowanie młodego pokolenia, takich jak rodzina, religia czy szkoła. Współczesna rodzina, świadomie lub nie, od najmłodszych lat dziecka sędowuje własną funkcję wychowawczą na nowe media, nowe środki komunikacyjne, umożliwiając dziecku często niekontrolowany dostęp do innego świata oraz wartości w nim obowiązujących, niekoniecznie pozytywnych czy też zrozumiałych. Pozbywa się w ten sposób możliwości kontrolowania czy wręcz nadzorowania dziecięcych postaw i zachowań⁷. A to przecież nie jedyne problemy wychowawcze we współczesnym środowisku rodzinnym, które uległo w ostatnich latach ogromnym przeobrażeniom – tak dużym, że A.M. de Tchorzewski napisał: „Megaewolucja w sposobie postrzegania i funkcjonowania współczesnych rodzin stała się faktem”⁸.

Wybrane problemy wychowawcze współczesnej szkoły

Adekwatne do istniejącej rzeczywistości wychowanie młodego pokolenia w społeczeństwie permanentnej zmiany to zadanie oscylujące na granicy ludzkich możliwości, jednakże niepodjęcie takiego działania jest brakiem odpowiedzialności za los tejże populacji, odpowiedzialności pedagogicznej, zwłaszcza jeżeli naszym celem jest wychowanie dzieci dla ich dobra oraz społecznego dobra wszystkich ludzi. **Wychowanie** jako wywieranie pedagogicznego wpływu, to proces dotyczący zachowania, budujący podstawy egzystencji ludzkiej, jej uspołecznienia i socjalizacji. Jest to także zjawisko w odpowiedzialny sposób formułujące cechy osobowości w ramach uczenia się, rozwoju i kształcenia dziecka. Kto podej-

⁶ Ch. Callo, *Modele wychowania*, [w:] *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, t. 1, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2005, s. 289.

⁷ B. Śliwerski, *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, tom 1, Gdańsk 2005, s. 8.

⁸ A.M. de Tchorzewski, *Megaewolucja w sposobach postrzegania i funkcjonowania współczesnych rodzin*, [w:] *Kompetencje, wiedza, umiejętności. Teoria i praktyka w rozwoju nauki, społeczeństwa i gospodarki*, red. L. Woszczyk, T. Grabiński i A. Tabor, Chrzanów 2014, s. 17.

muje tak odpowiedzialne zadanie, zwłaszcza wobec dzieci w młodszym wieku szkolnym? Tymi osobami o określonej osobowości, roli i motywacji są wychowawcy – nauczyciele. Z pozycji zinstytucjonalizowanej władzy (szkoła) starają się dzięki kompetencjom wychowawczym i umiejętnościom poznawczym, instrumentalnym i emocjonalnym odegrać w życiu wychowanka kreatywną i stymulującą rolę. Ich pobudki działania winny być etyczne, działają przecież w sferze odpowiedzialności i lęku przed zaniedbaniem, a celem ich działań jest przygotowanie dzieci do życia w określonej rzeczywistości i umożliwienie im wykorzystania najlepszych szans w ich życiu⁹.

Nakreślona powyżej sylwetka wychowawcy jawi się jako model i wzór, ale jest też możliwością realną, gdyż nie brakuje, zwłaszcza na poziomie szkół, jednostek chętnych do działania w kierunku zaspokojenia potrzeb, zainteresowań i oczekiwań wychowanków w atmosferze wzajemnego zaufania i obustronnego zrozumienia. Czynniki warunkujące proces wychowawczy jest tak wiele, że jedynie zrozumienie jego istoty i założeń może wskazać świadomym wychowawcom właściwy cel podejmowanych działań. Szukając najbardziej trafnej definicji wychowania można znaleźć propozycję E. Durkheima, cytowaną przez K. Kruszewskiego i o tyle pogłębioną, że zawiera nie tylko ukierunkowanie na zmianę na poziomie postępowania dziecka, ale także zainteresowanie rozwojem psychicznych dyspozycji instrumentalnych i kierunkowych. Według tego badacza „**Wychowanie** jest działaniem wywieranym przez pokolenie dorosłe na pokolenie jeszcze niedojrzałe do życia społecznego. Jego zadaniem jest rozbudzić i rozwinąć w dziecku pewną sumę stanów fizycznych, intelektualnych i moralnych, których wymaga od niego społeczeństwo jako całość i środowisko szczególne, do którego jest przede wszystkim przeznaczone”¹⁰. Definicja ta wskazuje, że wychowaniem dzieci zajmują się ludzie dorośli (wychowawcy) w rzeczywistości społecznej. Instytucjami predestynowanymi do takich działań są właśnie wszelkiego typu i poziomu szkoły, jednakże szczególną rolę w procesie wychowawczym odgrywają szkoły zwane w naszym kraju podstawowymi, zajmujące się dziećmi młodszymi, zwłaszcza na pierwszym etapie edukacji, zwanym wczesnoszkolnym. Oddziaływania wychowawcze przebiegają więc w ramach wspólnej (wychowawca–wychowanek) sytuacji symbolicznej, którą kształtują między innymi obiektywne, instytucjonalne warunki pracy wychowawczej. Owe warunki, czyli realia szkoły mają zasadniczy wpływ na proces wychowawczy, podobnie jak dalsze czynniki sprawczo-warun-

kujące, tj. strategie, metody, cele i inne elementy immanentnie związane z wychowaniem. W tej sytuacji edukacyjne status quo dotyczące procesu wychowawczego jest niemożliwe. Wychowawca musi się liczyć z poważnymi ograniczeniami swojej działalności, a jednym ze źródeł tych ograniczeń jest świat zewnętrzny, pozaszkolny, którego najważniejszą dla dziecka częścią jest jego rodzina.

Szkoła nie jest pedagogiczną wyspą, funkcjonuje w oparciu o istniejące elementy realnej rzeczywistości społecznej i współpraca pomiędzy tymi elementami jest niezbędna, bo cel ten jest przecież wspólny – dobro dziecka.

Współpraca szkoły i środowiska rodzinnego

Trudno nie zgodzić się z I. Krausem, że: „Cele rodziny i szkoły będą realizowane skuteczniej, jeżeli obie instytucje będą ze sobą współpracowały”¹¹. Rodzice niewątpliwie mają jednakże priorytet w wychowaniu dzieci, dlatego też liczy się ich zdanie w zakresie kierunku wychowania ich dziecka w szkole. Nauczyciel powinien dostrzegać w rodzicach naturalnych sprzymierzeńców w pracy wychowawczej podejmowanej z ich dziećmi i mieć świadomość, że dobry kontakt z domem rodzinnym wychowanków to połowa sukcesu w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Współpraca dwóch najważniejszych środowisk wychowawczych dziecka, czyli domu i szkoły jest podstawą jego prawidłowego rozwoju. Formą zasadniczą skutecznej współpracy jest efektywny przepływ informacji rodzic–nauczyciel, również w relacji zwrotnej¹². Jak określić zjawisko współpracy? Otóż W. Okoń uważa, że współpraca jest to współdziałanie polegające przede wszystkim na obopólnym zaufaniu, lojalności, na podporządkowaniu się obiektowi współpracy – tu: dziecku. I. Jazukiewicz podkreślając inicjatywę nauczyciela w tym paradygmacie wskazuje na działanie wychowawcze szkoły tam, gdzie kończy je rodzic i na odwrót. W tak rozumianej współpracy słuszne jest potraktowanie relacji nauczyciel–rodzic w kategoriach interakcjonizmu i rozumienie jej jako stosunku dwupodmiotowego. Interakcjonistyczne uwarunkowanie stosunków między szkołą a domem rodzinnym pozwala dostrzec w rodzicach partnerów, a w nauczycielach profesjonalistów wspierających działania rodziny. Przestrzeganie społecznych reguł współpracy zapobiega powstawaniu konfliktów, niechęci jednej ze stron do współpracy, a nawet zerwaniu jej całkowicie. Ł. Łobocki podkreśla, że partnerstwo i współ-

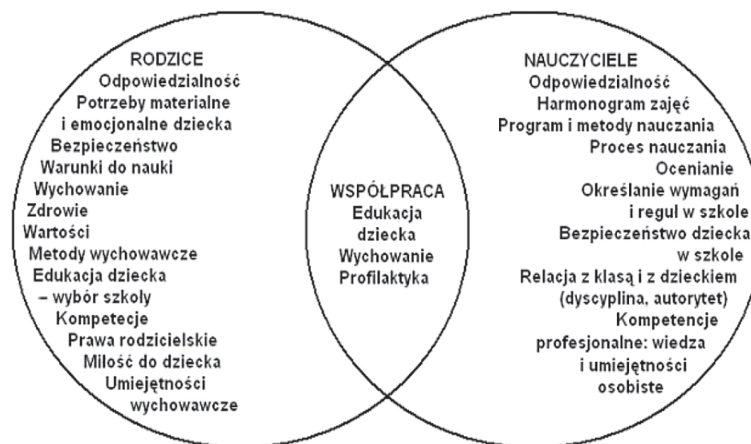
¹¹ I. Kraus, *A fresh look at family counselling: A family systems approach*, "Professional School Counselling" 4(1998)1, s. 14.

¹² E. Nowicka, *Współpraca szkoły i środowiska rodzinnego gwarancją sukcesu ucznia*, „Nauczyciel i Szkoła” 36–37(2007)3–4, s. 297.

praca między rodzicami i nauczycielami, a także dobra komunikacja, powinny opierać się na wiedzy o własnych prawach, na wzajemnym ich przestrzeganiu oraz na świadomości, że zarówno rodzice, jak i nauczyciele–wychowawcy mają ten sam cel dotyczący wspólnego obiektu, czyli dziecka, polegający na kształtowaniu jego prawidłowych umiejętności życiowych¹³.

Oczywisty jest fakt, iż sam nauczyciel bez pomocy rodziców nie jest w stanie dobrze poznać ucznia, ani też sam rodzic bez współpracy z nauczycielem nie pomoże dziecku w zaspokojeniu i rozwijaniu jego zainteresowań, wiedzy i umiejętności. Nauczyciele i rodzice mają własny zakres priorytetów, uprawnień i zobowiązań wobec dziecka, jednakże wspólnym obszarem kompetencji jest niewątpliwie jego edukacja i wychowanie. Właściwy poziom współpracy pokazuje, że paradygmat rodzic–nauczyciel nie podlega gradacji, ponieważ żaden z jego elementów nie jest ważniejszy (równoważność paradygmatu) – nauczyciele nie powinni decydować za rodziców, jak powinni wychowywać swoje dziecko, a rodzice nie powinni wchodzić w kompetencje zawodowe nauczycieli i kontrolować ich merytorycznej pracy. Wartościowa komunikacja polega tutaj na wzajemnym informowaniu się o zastrzeżeniach, czynieniu uwag, jeżeli zachodzi obawa, że dziecku dzieje się krzywda lub należy jej zapobiec. Poniżej zaprezentowano w sposób obrazowy zakres poszczególnych kompetencji paradygmatu rodzic–nauczyciel oraz obszar ich współpracy według A. Karasowskiej.

Rysunek 1. Zakres współpracy rodziców z nauczycielami

Źródło: M. Chojak, *Indywidualne spotkania nauczycieli z rodzicami: szansa czy zagrożenie*, „Nauczanie Początkowe. Kształcenie zintegrowane” (2008/2009)3, s. 65–66.

Aby współpraca rodzic–nauczyciel przebiegała bez problemów we wzajemnych stosunkach muszą zostać zastosowane określone zasady.

Według M. Jakowickiej są to:

- zasada wzajemnego zaufania (atmosfera życzliwości),
- zasada wzajemnego uzupełniania się (niezastępowania się nawzajem),
- zasada akceptacji drugiego człowieka (nie tylko tolerancji),
- zasada wzajemnej lojalności (główna cecha partnerstwa budująca zaufanie),
- zasada jedności działania (osiąganie konsensusu, wspólne decyzje),
- zasada wielostronnego przepływu informacji (wzajemne poznanie),
- zasada aktywnego i systematycznego działania (ciągłe możliwe zaangażowanie)¹⁴.

Do powyższych zasad M. Łobocki dodaje jeszcze dwie istotne, mianowicie:

- zasada pozytywnej motywacji (chętny udział obu stron),
- zasada partnerstwa (obie strony są równie ważne).

Właściwie dobrane formy kontaktów w paradygmacie rodzic–nauczyciel są także warunkiem prawidłowego współdziałania. Dobór form zależy od sytuacji wychowawczej w szkole lub domu ucznia i leży głównie w kompetencji nauczyciela. Każda z form charakteryzuje się określonymi sposobami realizacji. M. Słowikowska i A. Watoła proponują takie formy, jak:

- rozmowy indywidualne (najczęściej stosowana forma kontaktów, inicjowana przez obie strony),
- zebrania klasowe (wywiadówki) lub konsultacje (pierwsze jako forma zbiorowa, drugie – indywidualna),
- wizyta domowa (wcześniej umówiona z rodzicami),
- dzienniczek ucznia, e-maile, zeszyt korespondencji (formy korespondencyjne),
- uroczystości, spotkania świąteczne (pełnią przede wszystkim rolę integracyjną),
- uczestnictwo i współorganizowanie wycieczek (współpraca i współuczestnictwo),
- świadczenie pracy, usług na rzecz klasy i szkoły (działania integrujące),
- listy do rodziców (informacyjne, zaproszenia – konkretne),
- Rada Rodziców (ważny organ wewnątrzszkolny prezentujący opinie rodziców),

¹⁴ M. Jakowicka, *Potrzeba metodologicznych podstaw oceny relacji nauczyciel–rodzice*, [w:] *Nauczyciele i rodzice: w poszukiwaniu nowych znaczeń i interpretacji współpracy*, red. I. Nowosad i M.J. Szymański, Zielona Góra–Kraków 2004, s. 104–105.

- piknik na koniec wakacji (okazja do swobodnego poznania się),
- tydzień edukacji (jeden tydzień, w ciągu którego rodzice mogą czynnie uczestniczyć w zajęciach swoich dzieci),
- dni kariery (prezentacja zawodu kolejnych rodziców w określonym dniu miesiąca),
- skrzynka pytań dla rodziców (dyskretna forma zwracania uwagi na problemy),
- wspólne szycie, gotowanie (razem z dziećmi i nauczycielem),
- konkursy, turnieje, zawody sportowe (wspólne przeżywanie emocji z dziećmi).

Te i wiele innych form współpracy z rodzicami mają na celu budowanie pozytywnych relacji partnerskich, ale także wzmacniają więzy między rodzicami i dziećmi. Przeszkodą w takich relacjach może być według M. Łobockiego zachowanie nauczyciela typu: dyrygowanie, debatowanie, generalizowanie, bagatelizowanie, monologizowanie, emigrowanie (ucieczka), abstrahowanie i wiele innych¹⁵.

Kwestie dotyczące współpracy na płaszczyźnie rodzic–nauczyciel wchodzi w zakres edukacji przyszłych nauczycieli, więc studenci poznają zasady, formy, sposoby i efekty takiej współpracy. Czy jednakże, nie mając jeszcze zawodowego doświadczenia, są w stanie zrozumieć znaczenie tego współdziałania i jego potrzebę?

Problematyka badawcza

Obszarem niniejszych zainteresowań była znajomość i świadomość zagadnień dotyczących współpracy na płaszczyźnie rodzic–szkoła wśród studentów pedagogiki na śląskich uczelniach. Na początku roku akademickiego 2014/2015 badaniami objęto studentów kierunku edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna na Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku Białej, Gliwickiej Wyższej Szkole Przedsiębiorczości w Gliwicach oraz Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Marketingu w Chrzanowie. W badaniu wzięło udział 31 studentów z ATH, 35 studentów z GWSP i 24 studentów z WSPiM, łącznie 90 studentów. Narzędziem badań sondażowych był kwestionariusz ankiety, który obejmował kategorie pytań dotyczące współpracy rodzic–nauczyciel. Główny problem badawczy sformułowano następująco:

Jaka jest świadomość potrzeby i możliwości współpracy pomiędzy nauczycielem a rodzicem w edukacji wczesnoszkolnej oraz jaka jest opinia adeptów zawodu nauczycielskiego dotycząca tego zagadnienia?

Na potrzeby niniejszego artykułu z listy szczegółowych pytań badawczych wybrano kilka następujących:

1. Jaki cel ma współpraca pomiędzy nauczycielem–wychowawcą a rodzicami ucznia według studentów pedagogiki?

2. Do kogo należy rozpoznanie i diagnoza szkolnych problemów wychowawczych dziecka w opinii studentów pedagogiki?

3. Jakie problemy dotyczące dziecka, z którymi może nauczyciel spotkać się w szkole, należy omawiać z jego rodzicami według studentów pedagogiki?

4. Z jakimi problemami spotyka się nauczyciel–wychowawca, kiedy chce pomóc uczniowi w opinii studentów pedagogiki?

5. Jakie, jako przyszły wychowawca–nauczyciel, przewiduje student trudności w zakresie współpracy z rodzicami?

6. Czy skuteczna współpraca w szkole pomiędzy nauczycielem–wychowawcą a rodzicami jest możliwa w opinii studentów pedagogiki?

7. Jakie metody współpracy z rodzicami studenci pedagogiki uważają za najskuteczniejsze?

8. Jakie problemy dzieci w młodszym wieku szkolnym najczęściej występują w szkole według opinii studentów pedagogiki?

9. Jakie cechy i umiejętności powinien posiadać wychowawca–nauczyciel chcąc skutecznie współpracować z rodzicami w ocenie studentów pedagogiki?

10. Jak oceniają studenci pedagogiki współpracę wychowawców–nauczycieli dzieci w młodszym wieku szkolnym we współczesnej polskiej szkole?

Odpowiedzi studentów stały się materiałem badawczym poddanym następnie analizie.

Analiza wybranych wyników badań

Na pytania ankietowe odpowiedziały 84 studentki i 6 studentów pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej w przedziale wiekowym od 20 do 30 lat (studia I i II stopnia). Kwestionariusz ankiety zawierał 20 pytań dotyczących tematu współpracy nauczyciela–wychowawcy z rodzicami uczniów w młodszym wieku szkolnym.

Studenci wybierając cel współpracy pomiędzy nauczycielem a rodzicem (pytanie szczegółowe nr 1) najczęściej wskazywali na: pomoc w rozwiązywaniu codziennych problemów dziecka, rozwiązywanie trudnych sytuacji wychowawczych dotyczących dziecka, a także (rzadziej) za cel takiej współpracy uważali prawidłowy rozwój fizyczny, intelektualny, emocjonalny i moralny dziecka. Rzadko także za cel współpracy uznawali przygotowanie dziecka do samodzielnej egzystencji w środowisku społecznym.

Można więc zauważyć, że młodzi przyszli nauczyciele dostrzegają tylko doraźne cele współpracy pomiędzy rodzicami i nauczycielami, cele perspektywiczne, dotyczące przyszłości dziecka są w zdecydowanie dalszej kolejności.

W odpowiedzi na drugie pytanie ankietowe zdecydowana większość badanych stwierdziła, że diagnoza problemów wychowawczych leży w zakresie kompetencji w równej mierze wychowawców, jak i rodziców. Jednakże znaczna grupa studentów (ok. 10%) wskazała tylko na wychowawców. I tutaj widać niezrozumienie przez przyszłych nauczycieli wychowawczej roli rodziny, a przede wszystkim jej pierwszoplanowego i decydującego znaczenia, jednakże dostrzeżenie diagnostycznej roli nauczyciela może wskazywać na świadomość odpowiedzialnej roli w tym zakresie przyszłego wychowawcy.

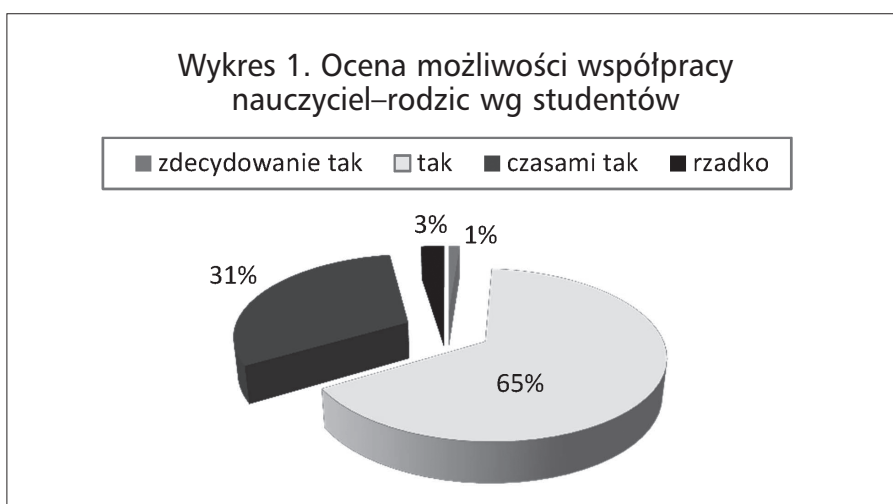
Jeśli chodzi o problemy, które powinno się omawiać z rodzicami, a tak sformułowano pytanie trzecie, na czoło wysuwają się w analizowanych ankietach zagadnienia dotyczące nerwic, stresu i fobii szkolnych, uzależnień od tytoniu, alkoholu i substancji psychoaktywnych, problemy żywieniowe (bulimia, jadłowstręt), nieprawidłowe odżywianie – otyłość, mała aktywność fizyczna, zaobserwowane wady postawy. Bardzo rzadko studenci, jako temat do rozmowy z rodzicami, wskazywali na zagadnienia wstydlive dotyczące ucznia, tj. seks, homoseksualizm, dewiacje oraz na negatywne zachowania, np. arogancja, bezczelność, brak szacunku dla dorosłych i rówieśników. Zwłaszcza te ostatnie zagadnienia powinny znaleźć się w pakiecie tematów omawianych standardowo z rodzicami przez wychowawców, gdyż stanowią dzisiaj częste, wręcz nagminnie problemy, znacznie częściej występujące, niż wskazane jako pierwsze przez ankietowanych. Należy więc domniemywać, że orientacja w tym zakresie, wśród przyszłych nauczycieli, zwłaszcza w edukacji wczesnoszkolnej, w znacznej mierze odbiega od rzeczywistości.

Odpowiadając na pytanie czwarte, badani studenci przewidują trudności, jakie mogą ich spotkać w szkole, kiedy będą chcieli pomóc uczniowi i jest to przede wszystkim niezrozumienie i niechęć ze strony rodziców. Część z badanych (ok. 15%) wskazała także na niezrozumienie i niechęć ze strony innych nauczycieli. Obawy przyszłych nauczycieli są w dużej mierze uzasadnione, gdyż obecnie często mamy do czynienia z negatywnymi postawami rodziców wobec nauczycieli, ale także z niechętnymi do pomocy młodemu nauczycielowi postawami koleżanek i kolegów z pokroju nauczycielskiego.

Pytanie piąte dotyczyło trudności w zakresie współpracy z rodzicami. Przyszli wychowawcy przewidują w szkole przede wszystkim trudności w zakresie nieuznawania (podważania) autorytetu nauczyciela przez

rodziców, ale także ze strony rodziców brak zrozumienia wagi danego problemu (bagatelizowania) i niechęć do podejmowania przez nich trudnych, kontrowersyjnych tematów. Widzimy tutaj dobre rozeznanie przewidywanych trudności dotyczących współpracy z rodzicami, gdyż faktycznie często się zdarza podważanie autorytetu nauczyciela przez rodziców, zwłaszcza młodego nauczyciela, a także brak zrozumienia rangi wskazywanych przez nauczyciela problemów i widoczna niechęć do ich podejmowania.

Wykres 1. Opinia studentów pedagogiki na temat skutecznej współpracy między nauczycielem–wychowawcą a rodzicami.

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie szóste, czy możliwa jest skuteczna współpraca między nauczycielem–wychowawcą a rodzicem większość studentów odpowiedziała „tak”. Rozkład odpowiedzi obrazujących opinie studentów na ten temat pokazuje powyższy wykres. Takie pozytywne nastawienie przyszłych wychowawców powinno tylko cieszyć.

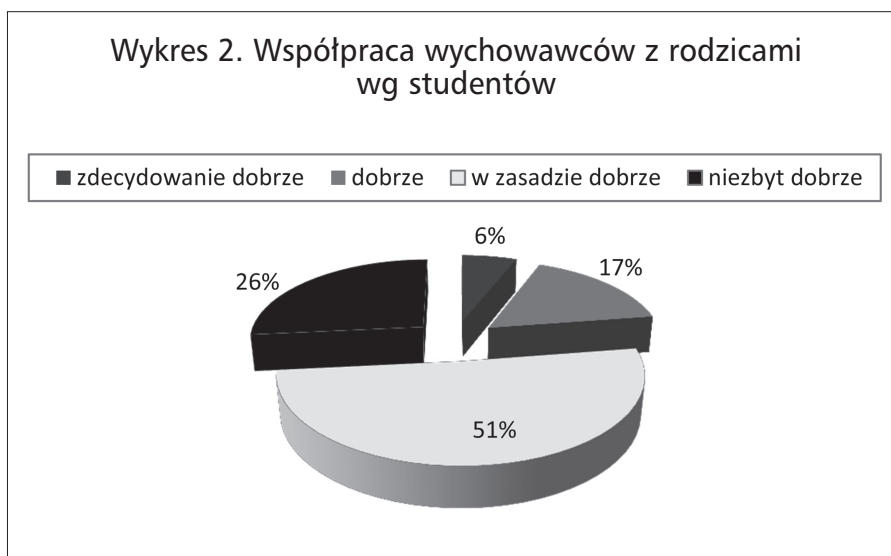
Odpowiadając na pytanie siódme, adepci zawodu nauczycielskiego w zdecydowanej większości podają, że najskuteczniejszą metodą współpracy wychowawcy z rodzicami są rozmowy indywidualne, na drugim miejscu plasuje się pedagogizacja rodziców na zebraniach i podczas konsultacji, bardzo niewiele wskazuje na doradztwo pedagogiczne lub warsztaty pedagogiczne przygotowane przez wychowawcę dla rodziców. W tej kwestii widoczna jest wśród studentów nieznajomość innowacyjnych

metod współpracy między rodzicami i nauczycielami, gdyż badani wskazują tylko na jej tradycyjne formy.

W pytaniu ósmym poproszono badanych o stworzenie listy problemów dzieci w młodszym wieku szkolnym, z którymi najczęściej spotyka się nauczyciel–wychowawca. W ankiecie studenci układając tę listę według ich rangi, czyli ważności problemu, podali kolejno: skutki stosowania przemocy fizycznej (widoczne obrażenia), zaburzenia odżywiania (anoreksja, bulimia, pica), zaburzenia depresyjne (zaburzenia nastroju), fobie (silny lęk przed niektórymi sytuacjami), zaburzenia zachowania (łamanie zasad, praw innych). Ranking ten wskazuje na problemy, które przyszli nauczyciele mogą zaobserwować i bez problemu zdiagnozować.

Analizując cechy i umiejętności, które powinien posiadać wychowawca chcący skutecznie współpracować z rodzicami, o co zapytano badanych w pytaniu dziewiątym, ankietowani studenci wskazali kolejno na: otwartość, życzliwość, wiedzę, szacunek dla różnorodności, akceptację. Tylko kilkoro wskazało także na umiejętności przywódcze i słusznie, gdyż ta właśnie cecha może nauczycielowi bardziej zaszkodzić, niż pomóc we współpracy z rodzicami.

Wykres 2. Ocena obecnej współpracy wychowawców–nauczycieli dzieci w młodszym wieku szkolnym z rodzicami.

Źródło: opracowanie własne.

Dziesiąte pytanie dotyczyło oceny współpracy współczesnych wychowawców dzieci w młodszym wieku szkolnym z ich rodzicami w szkołach, a rozkład uzyskanych opinii ankietowanych studentów pokazuje powyższy wykres. „W zasadzie dobrze” i „niezbyt dobrze” wskazują na słabą ocenę tych relacji w opinii badanych. Dobrze, że przyszli nauczyciele mają świadomość potrzeby zmian w tym zakresie.

Zakończenie

Przeprowadzone badania skłaniają do wniosków, że wiedza i rozeznanie studentów w temacie współpracy między wychowawcami–nauczycielami dzieci młodszych a ich rodzicami nie jest wystarczająca i jest mało optymistyczna, aczkolwiek przyszli nauczyciele zdają sobie sprawę z trudności wychowawczych i ich zakresu występujących we współczesnej polskiej szkole. Chociaż w programie studiów pedagogicznych nie ma przedmiotu pt. „Współpraca z rodzicami”, jednakże ten bardzo ważny aspekt działalności wychowawczej nauczyciela omawiany jest wielokrotnie, praktycznie na większości wykładów z pedagogiki, dydaktyki, psychologii i innych przedmiotów akademickich. Może warto pomyśleć o wprowadzenie tych zagadnień także na ćwiczeniach, co umożliwiłoby przyszłym nauczycielom postawienie się w konkretnej wychowawczej sytuacji. Autorka niniejszych badań zaproponowała studentom jako zaliczenie napisanie projektów dotyczących współpracy nauczycieli z rodzicami w edukacji wczesnoszkolnej i liczy na ciekawe propozycje młodych, kreatywnych ludzi. Należy także oczekiwać wykorzystania posiadanej już przez studentów wiedzy oraz szybkiego zdobycia doświadczenia w trakcie wykonywania zawodu.

Stwierdzenie, że obecnie współpraca na płaszczyźnie dom rodzinny–szkoła jest niełatwa jest niedopowiedzeniem, a de facto co najmniej spłyceniem problemu. Współdziałanie we wspólnym, słusznym celu, którym jest właściwe, adekwatne do istniejącej rzeczywistości i wartościowe wychowanie dzieci w młodszym wieku, najważniejszych instytucji wychowujących dziecko, czyli domu rodzinnego i szkoły jawi się nie tylko potrzebą, ale wręcz koniecznością. I tak postawioną kwestię współpracy w paradygmacie rodzic–nauczyciel należy prezentować obecnym studentom pedagogiki przyszłym a nauczycielom.

Bibliografia

Belcer A., Wojnarowska A., *Rodzina jako środowisko życia i wychowania*, [w:] *Edukacja–wychowanie–oświata w perspektywie temporalnej (między przeszłością a współczesnością)*, red. A. Łacina Łanowski i J. Stanek, Wyd. AH-E w Łodzi, Łódź 2014.

Callo Ch., *Modele wychowania*, [w:] *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, t. 1, red. B. Śliwerski, GTP, Gdańsk 2005.

Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Wyd. Edukacyjne Akapit, Toruń–Leszno 2005.

Fazlagić J., *Marketing szkoły*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.

Hollin C.R., Browne D, Palmer E.J., *Przestępczość wśród młodzieży. Rozpoznanie zjawiska, diagnozowanie i profilaktyka*, GTP, Gdańsk 2004.

Prejs B., *Bunt nie przemija: bardzo podręczny słownik subkultur młodzieżowych*, Wyd. „Śląsk”, Katowice 2004.

Homplewicz J., *Pedagogika rodziny*, Instytut Teologiczno-Pastoralny, Rzeszów 2000.

Jakowicka M., *Potrzeba metodologicznych podstaw oceny relacji nauczyciel-rodzice*, [w:] *Nauczyciele i rodzice: w poszukiwaniu nowych znaczeń i interpretacji współpracy*, red. I. Nowosad i M.J. Szymański, Oficyn. Wyd. UZ, Zielona Góra–Kraków 2004.

Kraus I., *A fresh look at family counselling: A family systems approach*, “Professional School Counselling” 4(1998)1.

Kruszewski K., *Sztuka nauczania czynności nauczyciela*, PWN, Warszawa 2009.

Modrzejewska J., Walaszek-Latacz J., *Wychowawcza rola nauczyciela w „szkole jutra”*, [w:] *Edukacja–wychowanie–oświata w perspektywie temporalnej (między przeszłością a współczesnością)*, red. A. Łacina Łanowski i J. Stanek, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Łódź 2014.

Nowicka E., *Współpraca szkoły i środowiska rodzinnego gwarancją sukcesu ucznia*, „Nauczyciel i Szkoła” 36–37(2007)3–4.

Słowikowska M., Watoła A., *Współpraca szkoły ze środowiskiem rodzinnym ucznia*, [w:] *Rynek pracy pedagogów Bariery i perspektywy*, red. A. Watoła i K. Wójcik, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2012.

Śliwerski B., *Pedagogika podstawy nauk o wychowaniu*, t. 1, GTP, Gdańsk 2005.

Tchorzewski de A.M., *Megaewolucja w sposobach postrzegania i funkcjonowania współczesnych rodzin*, [w:] *Kompetencje, wiedza, umiejętności. Teoria i praktyka w rozwoju nauki, społeczeństwa i gospodarki*, red. L. Woszczyk, T. Grabiński i A. Tabor, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Marketingu w Chrzanowie, Chrzanów 2014.

Streszczenie

118 Współpraca w czasach współczesnych to nieodłączny element ludzkiego życia. Jednym z elementów tej współpracy jest współdziałanie wy-

chowawców–nauczycieli dzieci młodszych z domem rodzinnym tych dzieci. Paradygmat rodzic–nauczyciel lub szerzej rodzina–szkoła wpisuje się w obecną konwencję nowoczesnej, demokratycznej szkoły, chociaż działalność ta ma podłoże dobrej, wartościowej tradycji. Zaproponowane badania dotyczyły studentów pedagogiki, czyli przyszłych nauczycieli, ich opinii i wiedzy na temat współpracy z rodzicami. Artykuł wprowadza w zakres merytoryczny zagadnienia, skupiając się jednakże na realiach naszych czasów. Analizowanie problemów, które dotyczą dzieci i najczęściej występują w polskiej szkole, a także próby zapobiegania im leżą w najlepszym interesie zarówno szkoły, jak i domu rodzinnego uczniów. Dlatego też podkreślanie wagi skutecznego współdziałania na tej płaszczyźnie w odniesieniu do przyszłych nauczycieli–wychowawców jest tak istotne ze społecznego i pedagogicznego punktu widzenia. Rodzic funkcjonuje z dzieckiem zdecydowanie dłużej i częściej niż nauczyciel i dla wychowawcy jest cennym źródłem informacji, natomiast nauczyciel może i powinien służyć rodzicowi wiedzą i umiejętnościami pomagającymi w wychowaniu dziecka na różnych płaszczyznach naszej rzeczywistości. Często to właśnie nauczyciele jako pierwsi dostrzegają jakiś ważny problem dziecka i poinformowanie o nim rodziców, odpowiedź, jak ten problem rozwiązać jest zadaniem skutecznego wychowawcy, bo przecież zarówno rodzic, jak i nauczyciel mają wspólny cel, którym jest dobro dziecka. Właściwy przepływ informacji w obu najważniejszych dla dziecka, zwłaszcza w młodszym wieku szkolnym, środowiskach pedagogicznych ma zasadniczy wpływ na jego rozwój społeczny i indywidualny. Oby przyszli nauczyciele zdawali sobie w pełni sprawę z rangi współpracy w paradygmacie rodzina–szkoła.

Słowa kluczowe: dziecko–uczeń, nauczyciel–wychowawca, rodzic, dom rodzinny, skuteczna współpraca, opinia studentów pedagogiki, ranga współdziałania.

The Opinions of Pedagogy Students concerning Problems of Educational Cooperation between Family and School at Pre-School and Early-School Levels

Summary

Nowadays, interpersonal cooperation is an indispensable element of human existence. It is endowed with many aspects, one of which is the mutual support taking place between teachers and their pupils' families. Having been firmly rooted in valuable traditions, the teacher–parent pa-

radigm – or, to put it more extensively, the school–family paradigm – has been firmly inscribed in the present practice of modern, democratized education. This article aims to present an empirical study which focuses upon pedagogy students' (i.e. teachers-to-be) opinions and knowledge concerning the problem of cooperating with parents. Being focused upon the contemporary situation, the paper also constitutes an introduction to the substantive scope of a diverse range of issues concerning parent–educator cooperation. Since analyzing children's most common school problems as well as attempting to prevent them serve the best interest of both the school and the pupils' families, the very activity of emphasizing the importance of taking effective action in this field is critical, from both social and pedagogical points of view. Parents, who are in a position to spend more time with their children, can be considered a valuable source of information for educators. At the same time, teachers may (and should) assist parents by deploying their skills and knowledge in order to facilitate the upbringing process with respect to all aspects of our reality. Bearing in mind the fact that educators are very frequently the first to notice a child's problem, an effective teacher's role is to inform them about the issue and suggest relevant countermeasures. After all, both educators and parents share a common goal, which is the child's well-being. When perceived from the perspective of children of younger school age, an effective circulation of information with respect to the aforementioned vital pedagogical environments is endowed with a fundamental significance for the child's personal and societal development. In other words, it is imperative that future teachers are fully aware of the importance of effective cooperation within the contexts represented by the family–school paradigm.

Keywords: child–pupil, teacher–educator, parent, family, effective cooperation, pedagogy students' opinions, the importance of cooperation.

Adres do korespondencji:

Jolanta Walaszek-Latacz

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Marketingu w Chrzanowie

e-mail: jolanta.walaszek@poczta.fm